

УКРАЇНЦІ У ФІНЛЯНДІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Історична доля розкидала багато українців по всьому світу. Невелика їх кількість потрапила далеко на північ від батьківщини – на територію Фінляндії. У цьому краї українці з'явилися ще у XVII столітті. Це були загони запорозьких козаків, які після спільного з поляками походу на Москву у 1611 році, дійшли до берегів Ботнічної затоки й найнялись на військову службу до шведів¹.

Фінляндія, завойована Росією в 1809 р., була перетворена на окреме автономне Велике Князівство зі своїми державними установами та столицею. Новий статус Фінляндії, з одного боку, сприяв переселенню сюди підданих імперії, але, з іншого, таке переселення не набуло скільки-небудь значних розмірів, через цілковиту відмінність мови та протестантське віросповідання. Наприкінці XIX ст. 86,1% (2048545 чол.) населення країни склали фіни, 13,5% (322604 чол.) – шведи і лише 0,4% (8991 чол.) – представники інших національностей². Скільки серед них було українців – невідомо, оскільки подібної статистики не велося.

Лютнева революція 1917 р. принесла політичні свободи (до речі, після революції фіни вживали слово “свобода” у значенні “безпорядок”, “беззаконня” і т.п.), що привело до розгортання українського руху, насамперед, у місцях дислокації військ колишньої імперії на території Фінляндії.

Справа в тому, що українці, які перебували на території Фінляндії, були здебільшого військовими. Вони, зокрема, служили на Балтійському флоті, штаб якого знаходився у Гельсінкі, та у 42-му армійському корпусі зі штабом у Выборзі.

Вже 9 квітня 1917 р. за ініціативою групи солдатів та офіцерів-українців у Гельсінкі на повір'ї Абоських казарм був скликаний мітинг, в якому взяли участь близько двох тисяч військових-українців. Маніфестанти обрали організаційне ядро українських військових у Фінляндії – Українську військову раду. До Києва була направлена вітальна телеграма М.Грушевському. Через тиждень у Гельсінкі відбулася п'ятитисячна демонстрація українців³. Невдовзі почали створюватись українські громади у військових частинах, на кораблях, була обрана Гельсінгфорська Українська Рада тощо⁴.

Першим об'єднуючим рухом українців, що знаходились у Выборзі стала українізація однієї з рот фортечної артилерії, довкола якої намічалось об'єднання і всіх інших українців. Але цьому рухові не судилося розвинутись, оскільки восени 1917 р. рота вирушила з Выборга на фронт до одного з Українських корпусів. Після того як 29 квітня 1918 р. місто захопили війська білих, українці знову почали об'єднуватись для від'їзду на батьківщину. За рішенням виборзького губернатора Вальфа Сухонена від 13 травня 1918 р. була створена Комісія Українського громадянства на чолі з Л.Константиновичем, головною завданням якої полягало у сприянні цій справі. Комісія зареєструвала 348 українців, і видала їм “Тимчасові посвідчення” – документи, які заміняли паспорти. 8 червня 1918 р. близько 100 українців були відправлені додому, разом із ними виїхали і члени Комісії. Тому невдовзі був обраний другий її склад під головуванням В.С.Скобельцина. Наступний ешелон, в якому виїхали 74 українці, був відправлений 14 липня⁵.

11 січня 1918 року комісар українських військових у Фінляндії Петро Сливенко, у зв'язку з виборами до Українських установчих зборів, повідомляв у Київ, що українців у 42-му корпусі залишилось дуже мало і ті зовсім байдужі до українського руху, бо хочуть якомога скоріше повернутися додому⁶. Українські військові організації фактично припинили свою роботу.

15 липня 1918 р. уряд Фінляндії прийняв рішення дозволити виборзькому губернаторові витратити 50 тис. рублів з коштів, які були виділені раніше для переселення росіян із Фінляндії, для допомоги тим громадянам України, які хочуть повернутися на батьківщину⁷.

Революційні події призвели і до поживлення громадського життя нечисленних цивільних українців. (За даними реєстру, складеного українським посольством, в 1918 р. лише у Гельсінкі проживало 107 підданих України⁸).

Невдовзі після того, як 6 грудня 1917 року Парламент Фінляндії проголосив незалежність країни, українці, які проживали у столиці, організували Комітет, головою якого був обраний Валентин Олександрович Відстедт, а його брат Анатолій – віце-головою.

В.Відстедт народився у 1880 році у Хоролі, повітовому місті Полтавської губернії. Виховувався в Морському Інженерному училищі імператора Миколи I. У 1902 р. розпочав службу на флоті інженером-механіком. Дослужився до капітана 2-го рангу. На ескадреному панцернику “Победа” приймав участь у російсько-японській війні, служив у Порт-Артурі. У 1908 р. вийшов у запас, а з липня 1914 р. відновив службу у Свеаборзькій фортеці, розташованій у Фінській затоці неподалік Гельсінкі, але у вересні 1917 р. був остаточно звільнений у запас і залишився жити у Фінляндії⁹. Створення Українського Комітету

було з прихильністю сприйнято німецькою військовою владою у Фінляндії і вона навіть запропонувала урядові Української Держави призначити В.Відстедта на посаду консула. Спираючись на підтримку німців, В.Відстедт 26 липня 1918 р. звернувся з листом до управляючого Міністерством закордонних справ Д.Дорошенка. Він, зокрема, наголошував на тому, що йому і так фактично доводиться виконувати консульські обов'язки – клопотати за українців та захищати їхні права. “До мене звертався по допомогу заарештований тут племінник Українського Гетьмана, але я, в той же час, безсилий зробити щонебудь”, – писав В.Відстедт¹⁰.

Комітету вдалося дістати визнання з боку німецького командування і фінської цивільної влади. Він був уповноважений видавати паспорти, що давали можливість для подальшого проживання у Фінляндії. Фактично В.Відстедт виконував консульські обов'язки. 3 вересня 1918 р. на зборах Комітету, в яких брали участь 7 чоловік, було ухвалено рішення просити уряд Української Держави призначити В.Відстедта офіційним представником до Фінляндії¹¹.

В цей же період у Гельсінкі було засноване товариство “Просвіта”. На жаль, про його діяльність відомо дуже мало. Очолював його, очевидно, П.Сливенко¹².

Весною 1918 р. у Гельсінкі був організований І-й Трудовий Морський Земельно-Промисловий Український кооператив. 31 жовтня його віце-голова І.Сорокін звернувся до українського консульства у Гельсінкі з проханням зареєструвати кооператив і видати посвідчення, яке б сприяло провозу до Фінляндії сушених фруктів, меду та інших продовольчих товарів кооперативного виробництва. Ці продукти призначалися для потреб української колонії у Фінляндії¹³.

Справами українців у Выборзі опікувалася Комісія українського громадянства. Володимир Скобельцин і Олександр Волинський були її уповноваженими при виборзькому губернаторі. 2 жовтня 1918 р. К.Лоський просив Міністерство Харчових справ видати їм наряд на закупку за твердими цінами харчових продуктів в Україні для кооперативу “Україна” у Фінляндії¹⁴.

10 вересня 1918 р. міністр закордонних справ Української Держави Д.Дорошенко підписав законопроект про заснування дипломатичного представництва у Фінляндії¹⁵. Законопроект був ухвалений Радою Міністрів і затверджений П.Скоропадським 8 жовтня 1918 р.¹⁶ Обов'язки повіреного у справах було доручено виконувати Костянтину Володимировичу Лоському¹⁷.

В міру сил українське дипломатичне представництво займалося матеріальною допомогою українцям, які проживали у Фінляндії. Зокрема, 5 листопада 1918 р. К.Лоський просив Міністерство Харчових справ видати кур'єру посольства Рубіну наряд на закупку за твердими цінами продуктів в Україні для їх подальшого розподілу між проживаючими у Фінляндії українськими громадянами¹⁸.

На початку 1920-х років українське життя у Фінляндії фактично зійшло нанівець. 10 травня 1921 р. секретар посольства П.Сливенко повідомляв міністра закордонних справ УНР: “Українська колонія у Фінляндії нечисленна і то більш складається з елементу мало свідомого (російські жиди українського походження), якого у жадний спосіб неможливо використати для нашої справи”¹⁹.

¹Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917 – 1920 роках. – К., 1999. – С. 54.

²Энциклопедический словарь. Ф.Брокгауз, И.Ефрон. – СПб., 1902 – Т.XXXV-а. – С.918.

³Сергійчук В. Вказ праця. – С. 54 – 56.

⁴Докладніше про це див.: Савченко Г. З історії суспільно-політичного життя українців-військових у Фінляндії в 1917 р. // Україна – Фінляндія: 36. Наук. ст. /Редкол.: А.Г.Слюсаренко (відп. ред.) та інші. – К. – Гельсінкі. – 1999. – С. 43 – 63 та його ж Українська військова рада Гельсінгфорсу в 1917 році. //Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Вип. 5. – К., 2000. – С. 48 – 52.

⁵Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3512, оп. 2, спр. 12, арк. 52 – 54.

⁶ЦДАВО України. – Ф. 2184, оп. 1, спр. 1, арк. 21 зв.

⁷Kansalisarkisto, Senaati, Talousosaston Pöytäkirjat, 1918, VII, 488 – 489.

⁸Підраховано за реєстром Посольства України у Фінляндії (ЦДАВО України. – Ф.3512, оп.2, спр.43.).

⁹ЦДАВО України. – Ф.3512, оп.2, спр.12, арк.45.

¹⁰Там само. – Ф.3766, оп.1, спр.140, арк.15 — 15 зв.

¹¹Там само. – Ф.3512, оп.2, спр.12, арк.48.

¹²Там само. – Ф.3512, оп.2, спр.12, арк.7.

¹³Там само. – Ф.3512, оп.2, спр.12, арк.6.

¹⁴Там само. – Ф.3512, оп.2, спр.7, арк.3.

¹⁵Там само. – Ф.3766, оп.1, спр.140, арк.7.

¹⁶Державний Вістник. – 1918. – 19 жовтня.

¹⁷Докладніше про дипломатичні відносини між Україною та Фінляндією в цей період див.: Й.Ремі, В.Пилипенко Відносини між Україною та Фінляндією у 1918 р. // Студії з архівної справи та документознавства. Т. 5. – К., 1999. – С. 77 – 81; В.Пилипенко Відносини між Україною та Фінляндією (1918 – 1921). // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Вип. 5. – К., 2000. – С. 59 – 63.

¹⁸ЦДАВО України. – Ф.3512, оп.2, спр.7, арк.4.

¹⁹Там само. – Ф.3512, оп.2, спр.19, арк.9.